

УДК 159.922.1- 055.2

Особливості партнерських стосунків в дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку

Якименко О.Ю.

В статье описаны этапы психосексуального развития девушек и девиации, возможные в ходе этого развития. Проанализированы ранние детско-родительские отношения в семьях с дочками. Рассмотрены особенности структуры любви у девушек, находящихся на разных этапах психосексуального развития. Проанализированы причины различий в структуре любви девушек, остановившихся на разных этапах психосексуального развития. Освещены значимые отличия в выраженности различных компонентов любви у девушек, находящихся на разных этапах психосексуального развития.

Ключевые слова: психосексуальное развитие; структура любви; партнерские отношения.

В статті описано етапи психосексуального розвитку дівчат та девіації, які можливі в ході цього розвитку. Проаналізовано ранні дитячо-батьківські стосунки в сім'ях з доньками. Розглянуто особливості структури любові в дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку. Проаналізовано причини відмінностей в структурі любові дівчат, які зупинилися на різних етапах психосексуального розвитку. Освітлено значущі розбіжності у вираженості різних компонентів любові в дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку.

Ключові слова: психосексуальний розвиток; структура любові; партнерські стосунки.

The article deals with peculiarities of love's structure for girls, being on the different stages of psychosexual development. The stages of psychosexual development and its possible deviations are described. The early relations between parents and daughters and their influence on psychosexual development are analyzed. The causes of differences in the love's structure for girls, who had stopped on the different stages of psychosexual development, are represented.

Key words: psychosexual development; love's structure; partner relations.

Актуальність. Останнім часом у гендерних стосунках спостерігаються негативні тенденції, зокрема в Україні, згідно з даними демографічної статистики, кожен другий шлюб розпадається, смертність домінує над народжуваністю, кожного року робиться від 280 до 350 тисяч абортів [1]. Нездатність створити повноцінну родину з теплими близькими стосунками сьогодні розглядається в психології в контексті таких порушень, як феномен страху психологічної інтимності [2,3], синдром емоційного холоду [3,8], феномен міжособистісної залежності [5,10] та протизалежності [9]. Ці феномени є проявами порушень контакту, у тому числі й партнерського, і унеможливають побудову конструктивних життєвих сценаріїв. Зазначені феномени викликають зміни в структурі кохання, з якої все частіше виключається компонент близькості.

Формування вказаних порушень є слідством неправильного проходження етапів психосексуального розвитку та невирішеності питань фузії/сепарації з матір'ю та батьком [4, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14].

Аналіз психосексуального розвитку дівчат може бути адекватно представлений як проходження певних стадій статевого розвитку. Ця стаття присвячена дослідженню зв'язку етапу психосексуального розвитку, на якому перебуває дівчина, та особливостей її партнерських стосунків.

Аналіз проблеми. В ході психосексуального розвитку дівчина повинна зуміти пройти два психологічно болісних «відривки»: один – від первинного об'єкта своєї любові – матері, а другий – від батька, на якого перемикається любов маленької дівчинки (за умови успішного проходження першого відриву) [11, 12]. На думку багатьох авторів фіксація на тому чи іншому етапі психосексуального розвитку становить собою загрозу повноцінному функціонуванню особистості та перешкоджає її нормальному розвитку [4, 9, 10, 11, 12, 13, 14].

Показано [11, 12, 13, 14], що, починаючи з перших днів життя дитини, мати чинить сильний вплив на формування її особистості. Що стосується материнсько-доньківських стосунків, то тільки лише у стосунках з матір'ю: «разом з нею», «як вона», а іноді й «всупереч їй», маленька дівчинка може стати дорослою жінкою та асимілювати свою жіночність [14].

До трьох років маленька дівчинка перебуває у діадній системі виховання (мати-донька). На цьому етапі батько в житті дівчинки майже не представлений. Згідно з аналітичними уявленнями [11, 12, 13, 14], у стосунках з матір'ю дівчинка вирішує одне з головних завдань свого розвитку – завдання ідентифікації. Мати є головною фігурою в її житті. На першому році життя дівчинка знаходиться у злитті з нею (стадія фузії). На цій стадії для дівчинки дуже важливо відчуття всю повноту материнського прийняття й безцінної любові, завдяки яким у дівчинки формується позитивний образ себе [13]. Якщо ця стадія проходить успішно, то на другому році життя дівчинка починає вирішувати з матір'ю питання сепарації й побудови свого власного «Я». Це є свого роду підготовкою до наступного етапу психосексуального розвитку. Однак, іноді мати може прагнути поглинути дитину, завадити її незалежності й автономії так, що маленькій дівчинці нелегко буде «вирватися з її обіймів» і перейти на наступний етап психосексуального розвитку [13]. При такому варіанті розвитку дівчинка так і залишається «з матір'ю», її особистісні межі дуже розмиті. Виходить, що в діаді «мати-донька» не має місця для третьої людини – батька, відповідно, дівчинка так і не потрапляє в «чоловічий світ». Чоловіки (в тому числі, й батько) залишаються для неї

чужими й незрозумілими.

Якщо маленька дівчинка успішно вирішує зі своєю матір'ю питання фузії й сепарації, то відбувається інверсія лібідо – об'єктом лібідо стає батько [11, 12]. Емоції, які в цей період дівчинка відчуває до матері, носять амбівалентний характер: з одного боку, мати, як і раніше, залишається значущою й коханою фігурою, а з іншого боку, вона починає сприйматися як суперниця за увагу батька.

«Зустріч з батьком» відбувається не одразу і нагадує своєрідні гойдалки: дівчинка то звертає свою любов до батька, то надовго знову повертається до матері. Цей момент є свого роду критичним і тут, як і раніше, існує ризик фіксації саме на матері.

Після того, як у ситуації комплексу Електри, об'єктом любові маленької дівчинки остаточно стає батько, набуває значення сексуальність і жіночність маленької дівчинки. Вона помічає, так званий, «захоплений погляд батька». У дівчинки з'являється бажання подібатися батькові.

Можна очікувати, що при нормальному ході розвитку вона знайде шлях від батька до коханого чоловіка [11, 12]. В протилежному випадку дівчинка фіксується на батьку. Її лібідо «застрягає» на ньому. При такому варіанті розвитку жінка не зможе будувати зрілі стосунки з чоловіками, оскільки у цих стосунках будуть присутні інфантильні регулятори: почуття провини, сорому, страху і т.п. На підсвідомо рівні об'єктом бажання такої жінки залишається батько, а оточуючи чоловіки, по-перше, не дотягують до нього, а по-друге, зближення з ними викликає у жінки неясне відчуття, що вона зраджує батька.

Окрім лібідозної фіксації на батькові, можливий варіант розвитку, при якому відбувається ідентифікація з батьком. У цьому випадку дівчинка як би відмовляється від своєї статевої ролі, у неї формується комплекс маскулітності. Як писала К. Хорні, такий варіант розвитку пов'язаний з тим, що підсвідоме бажання бути чоловіком (про яке говорив З. Фрейд) потрапляє на сприятливий ґрунт прагнення уникнути усвідомлення едипальних бажань і фантазій, пов'язаних з батьком. Фантазія, що вона чоловік дозволяє дівчинці піти від жіночої ролі, занадто переважанею провинною й тривогою [12].

Таким чином, на основі аналізу літературних джерел можна виділити наступні варіанти психосексуального розвитку дівчат: дівчата, які не пройшли відриву від матері; дівчата з лібідозною фіксацією на батьку; дівчата, які ідентифікували себе з батьком; дівчата які успішно пройшли обидва відриви.

Зрозуміло, що, якщо дівчина не змогла пройти один із зазначених відривів, тобто її лібідо зафіксувалося на комусь із батьків, то в дорослому віці вона не може побудувати зрілі партнерські стосунки з чоловіком.

Метою дослідження є виявлення особливостей партнерських стосунків в дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку.

У дослідженні було використано наступні методи: для визначення етапу психосексуального розвитку, на якому зупинилася дівчина, застосовувалося усне напівстандартизоване біографічне інтерв'ю (розроблене разом з О.С. Кочаряном). Для дослідження структури любові використовувалася методика тріади любові Стернберга.

Отримані в ході дослідження результати оброблялися якісним і кількісним аналізом (використовувалися кореляційний аналіз (\square Кендала), ϕ -критерій Фішера та t-критерій Ст'юдента з попередньою перевіркою на нормальність розподілу за допомогою метода Колмогорова-Смірнова) [7].

Вибірку дослідження склали 120 дівчат у віці від 19 до 23 років (вік остаточного становлення статевої ідентичності) без виражених ознак психічної та соматичної патологій.

Результати дослідження. Базуючись на результатах інтерв'ю, ми розбили первісну вибірку на чотири дослідницькі групи: дівчата, які не пройшли відриву від матері; дівчата з лібідозною фіксацією на батьку; дівчата, які ідентифікували себе з батьком; дівчата які успішно пройшли обидва відриви.

Оскільки в методиці дослідження любовної тріади Стернберга досліджуванам пропонувалося оцінити свої реальні стосунки с постійним партнером, або вказати, що на даний момент такі стосунки відсутні, то перш за все ми визначили чи є значуща різниця у кількості дівчат, які мають постійного партнера в різних досліджуваних групах. Для цього ми використали критерій кутового перетворення Фішера. Було виявлено, що дівчата усіх трьох груп з дисфункціональним психосексуальним розвитком (дівчата, які не пройшли відриву від матері; дівчата, які ідентифікувалися з батьком; дівчата з лібідозною фіксацією на батьку) значущо рідше мають постійні стосунки з чоловіком, а ніж дівчата, які успішно пройшли обидва відриви ($p < 0,01$). Вочевидь, це пов'язано з тим, що незавершеність певних стадій власного розвитку та невирішеність відповідних проблем заважають їм будувати зрілі, довготривалі стосунки із чоловіками.

Далі дані, отримані за методикою вимірювання тріади любові Стернберга оброблялися за допомогою кореляційного аналізу Кендала окремо у кожній групі дівчат. За допомогою кореляційного аналізу було отримано два варіанти структури любові в дівчат: гармонійна та дефіцитарна. Гармонійну структуру кохання наведено на рисунку 1.

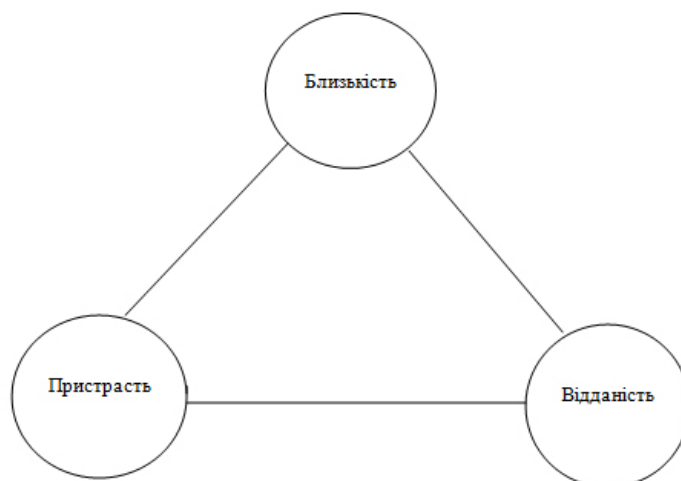

Рис. 1 Гармонійна структура любові в дівчат

Ми бачимо, що в гармонійній структурі любові всі три її компоненти: близькість, пристрасть та відданість значущо пов'язані між собою. Стернеберг називав таку любов ідеальною. Така структура любові притаманна для дівчат, які не пройшли відриву від матері, дівчат, які ідентифікувалися з батьком, та дівчат, які успішно пройшли обидва відриви. Отже, можна говорити про те, що в дівчат з такими варіантами психосексуального розвитку структура кохання не порушується, і з неї не виключається жоден компонент любовної тріади.

Дефіцитарну структуру кохання наведено на рисунку 2.

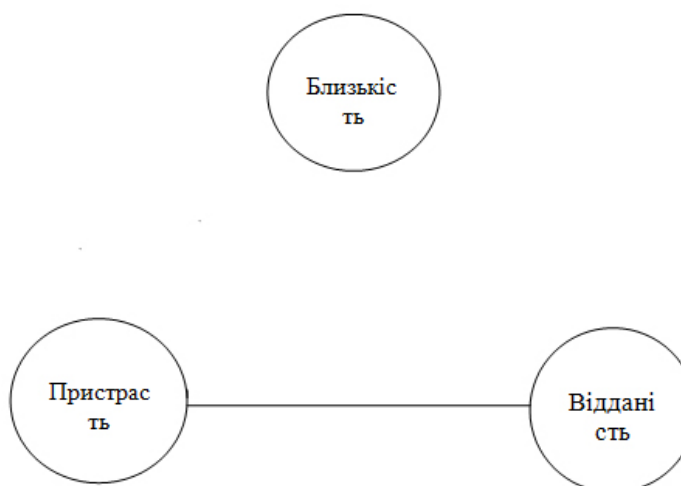

Рис. 2 Дефіцитарна структура любові в дівчат

Така структура любові характерна для дівчат з лібідозною фіксацією на батьку. Отже, в групі дівчат з лібідозною фіксацією на батьку ми бачимо зовсім іншу структуру любові, ніж у двох попередніх групах. У цій групі значуща кореляція спостерігається лише між компонентами пристрасті та відданості. Компонент близькості зовсім виключен з цієї структури і не пов'язаний, а ні з пристрастю, а ні з відданістю. Таким чином, можна говорити про те, що стосунки, які дівчата з лібідозною фіксацією на батьку, будують з чоловіками будуються на суміші сексуального тяжіння та моральної відданості чоловіку. При цьому, а ні сексуальний потяг, а ні відданість не є слідством теплоти, довіри та близькості між партнерами, як повинно бути у зрілих стосунках. Можна припустити, що цей факт пов'язан з тим, що для появи психологічної близькості, для неї повинно бути місце у внутрішньому світі жінки. А в дівчат з лібідозною фіксацією на батьку на підсвідомому рівні вже є сама близька й важлива людина у житті і це батько. Оскільки вони не можуть «відпустити» батька, в їхньому житті не звільняється місце для повноцінних, зрілих стосунків з чоловіком. У цьому контексті також важливим є описаний раніше факт, що дівчата цієї групи значущо рідше порівняно з дівчатами, які успішно пройшли обидва відриви, взагалі мають постійні стосунки з чоловіком.

Для того, щоб більш точно зрозуміти специфіку партнерських стосунків з чоловіками у кожній групі дівчат необхідно порівняти вираженість кожного з компонентів любові у різних групах дівчат. Для цього ми використали t-критерій Ст'юдента. Оскільки цей критерій належить до параметричних критеріїв порівняння незалежних вибірок, його можна використовувати лише за умови нормального

розподілу ознаки. Для цього перед використанням t-критерію Ст'юдента, ми перевірили нормальність розподілу ознак, що аналізуються, у всіх чотирьох групах дівчат. Для цього нами використовувався метод Колмогорова-Смірнова. За допомогою цього методу ми визначили, що використання параметричного t-критерію Ст'юдента в даному випадку є математично коректним.

Було виявлено, що в групі дівчат, які ідентифікувалися з батьком, всі три компоненти любові значущо знижені порівняно з групою дівчат, які успішно пройшли обидва відриви. Тобто, не дивлячись на те, що в цій групі дівчат, всі три компонента любові пов'язані один з одним, і жоден з них не виключається із моделі стосунків з чоловіками, та всі ці компоненти слабо виражені у реальних стосунках з чоловіком.

Що стосується дівчат з лібідозною фіксацією на батьку, то в них значущо менше виражений компонент близькості порівняно з дівчатами, які успішно пройшли обидва відриви. Як вже зазначалося вище, компонент близькості в цих дівчат взагалі виключається із стосунків з чоловіками.

Базуючись на результатах проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз психосексуального розвитку дівчат може бути адекватно представлений як проходження певних стадій. Базуючись на даних літературних джерел, можна виділити наступні варіанти нормального та аномального психосексуального розвитку: дівчата, які не пройшли відриву від матері; дівчата з лібідозною фіксацією на батькові; дівчата, які ідентифікували себе з батьком; дівчата, які успішно пройшли обидва відриви.

2. В дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку, спостерігається різна структура любові. Було виділено два типи структури любові в дівчат: гармонійна та дефіцитарна. Гармонійна структура, в якій всі три компоненти любові пов'язані один з одним, притаманна для дівчат, які не пройшли відриву від матері, дівчат, які ідентифікувалися з батьком, та дівчат, які успішно пройшли обидва відриви. Дефіцитарна структура любові, з якої виключається компонент близькості, спостерігаються в дівчат з лібідозною фіксацією на батьку. Окрім того, в дівчат із лібідозною фіксацією на батьку рівень близькості знаходиться на значущо нижчому рівні, а ніж у дівчат, які успішно пройшли обидва відриви. В дівчат, які ідентифікувалися за батьком на значущо нижчому рівні, ніж у дівчат, які успішно пройшли обидва відриви, виражено всі три компоненти любовної тріади. Також встановлено, що дівчата з дисфункціональним перебігом психосексуального розвитку (дівчата, які не пройшли відриву від матері; дівчата, які ідентифікувалися з батьком та дівчата з лібідозною фіксацією на батьку) значущо рідше мають постійні партнерські стосунки з чоловіком порівняно з дівчатами, які успішно пройшли обидва відриви.

Література

1. <http://materinstvo.org/articles/review.php?country=804>
2. Scheffler T., Naus P. The Relationship Between Fatherly Affirmation and a Women's Self-Esteem, Fear of Intimacy, Comfort with Womanhood and Comfort with Sexuality. // The Canadian Journal of Human Sexuality, Spring 1999, Vol 8 (1). – pp. 31-45.
3. Аслаян Т.С. Симптомокомплекс «емоционального холода» у женщин: типология и особенности структурной организации. // Вісник ХНУ. Серія «Психологія», 2009, № 842. – с. 30-34.
4. Кочарян А.С. Личность и половая роль: симптомокомплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии. – Харьков: Основа, 1996. – 127 с.
5. Кочарян А.С., Фролова Е.В., Гуртовая И.В. Нарушения эмоционального контакта у женщин при синдроме токсической любви. // Вісник ХНУ. Серія «Психологія», 2008, № 807. – с. 173-178.
6. Лоуэн А. Психология тела: биоэнергетический анализ тела. / Пер. с англ. С. Коледа. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2007. – 256 с.
7. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. – СПб.: Питер, 2005. – 542 с.
8. Терещенко Н.Н. Психотерапия синдрома «эмоционального холода» в клиентцентрированном подходе. // Вісник ХНУ. Серія «Психологія», 2008, № 807. – с. 357-360.
9. Уайнхолд Б. Противозависимость: бегство от близости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд / пер. с англ. Е.Бабенко, К. Смолин. – Каменец-Подольский: Аксиома, 2009. – 328 с.
10. Уайнхолд Б., Уайнхолд Дж. Освобождение от созависимости / Перевод с английского А.Г. Чеславской — М.: Независимая фирма «Класс», 2002. — 224 с.
11. Фрейд З. Кое-что о следствиях, вытекающих из анатомического различия полов. Пер. с нем. – М.: Наука, 1989 – 112 с.
12. Хорни К. Женская психология. – СПб.: Восточно-европейский институт психоанализа, 1993 – Кн. 1. – 222 с.
13. Чодороу Н. Воспроизводство материнства: Психоанализ и социология гендера.: Издательство «Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН)». Москва 2006- 315 с.
14. Эльячефф К., Эйниш Н. Дочки-матери. Третий лишний?. - Перевод с французского О. Бессоновой под редакцией Н. Поповой. М.: Наталья Попова, «Кстати», Издательство «Институт общегуманитарных исследований», 2006. – 448 с.